

Olesen, J. (2003). Kropslig handle- og dømmekraft. *Kognition & pædagogik*. Årg. 13, nr. 48, (pp. 28-33).

Denne publikation stammer fra www.livsverden.dk - hjemstedet for:

Forum for eksistentiel fænomenologi

Et tværdisciplinært netværk af praktikere og forskere, som anvender eksistentiel-fænomenologiske grundlagstanker og perspektiver i deres arbejde.

Husk at angive korrekt kildehenvisning ved referering til denne artikel. Den korrekte reference fremgår øverst på denne side.

Læs mere om Forum for eksistentiel fænomenologi
og download flere artikler på
www.livsverden.dk

English version:

This publication is downloaded from www.livsverden.dk – the home page of

The Society for existential phenomenology

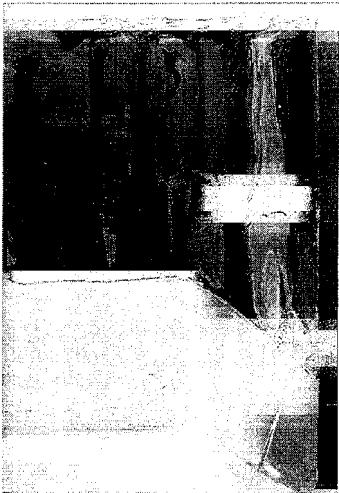
A Danish cross disciplinary society of practitioners and researchers who make use of existential phenomenological theory and perspectives in their work.

For more information and downloadable articles visit
www.livsverden.dk

KROPSLIG HANDLE- OG DØMMEKRAFT

TACIT KNOWLEDGE - POLANYI'S "TAVSE" VIDEN

Af Jens Olesen

*Begrebet tacit knowledge stammer fra den ungarske læge og videnskabsfilosof Michael Polanyi samt hans bøger bl.a. *The Tacit Dimension* (1967). Tacit knowledge er på dansk, i mangel på bedre, blevet oversat til "tavs viden". Dette skyldes sproglige forskelligheder mellem dansk og engelsk — og har uforkyldt blandt terapeuter og pædagoger givet anledning til mange misforståelser i omgangen med det begreb, som i terapeut- og pædagogkredse på dansk omtales "tavs viden". Denne artikel vil forsøge at uddybe begrebet tacit knowledge samt pege på nogle af de pædagogiske og terapeutiske konsekvenser, brugen af "tavs viden" har.*

Polanyi's (1967, s. 4) udgangspunkt var; "... that we know more than we can tell". Altså at vi ved mere, end vi kan sige, og dette kalder han tacit knowledge. Tacit knowledge på engelsk betyder mere end den danske oversættelse, tavs viden, lykkes med at formidle. Tacit betyder, hvad der er forstået eller indforstået uden

nødvendigvis at være udtalt, og knowledge for Polanyi betyder således i denne sammenhæng mere end bare det danske ord viden, det er bedre oversat med handle- og dømmekraft. Dermed er vi fremme ved artiklens formål nemlig at argumentere for Polanyi's opfattelse af tavs viden. Nemlig at forstå tavs viden som kroppens tavse

handle- og dømmekraft, som er langt mere, end hvad vi normalt lægger i ordet tavs viden. Der er mange fællestræk mellem Merleau-Ponty's kropsfilosofi og Polanyi's tavse viden. Det er værd at bemærke, at Polanyi's ambition ikke var at gøre tavs viden - talt - eller eksplicit. Ved forsøg herpå vil noget af den samlede tavse viden "forsvinde", idet man ved at forsøge at gøre den "nærmest liggende" tavse viden eksplicit ville risikere at overse den "fjernere liggende" tavse viden. Og dermed ville den vigtige helhed for Polanyi være væk.

At bevæges

Polanyi hævder, at kroppen er det ultimative instrument for al viden, både intellektuel og handlingsorienteret praktisk viden, altså bevægelser, eller emotions, her er igen engelsk bedre dækkende. Polanyi sætter viden lig med kropslig handling i situationen og opererer med 2 videnspoler - en intern personlig kropslig implicit videnspol og en ekstern fælles eksplicit videnspol. Den kropslige implicite videnspol er the tacit dimension, og den eksterne eksplicite videnspol er den kendte verdens videns dimension. Pointen er så, at de to, via personen og dermed kroppen, bliver én sammenhængende dimension, som består af en naturvidenskabelig ekstern fælles viden og en hermeneutisk individualspecifik og unik kropslig intern viden. Den subjektive interne pol er den tavse viden lagret som repræsentationer og kompetencer i kroppen, og

nok så vigtigt, ikke kun i hjernens såkaldte bevidsthed. Den objektive eksterne pol er den naturvidenskabelige kvantificerbare videnspol. Polanyi understreger selv, at den interne pol — tavs viden — er det primære, og at han kun forholder sig til den eksterne pol, fordi han som videnskabsmand er "tvunget" til at forholde sig til såkaldt objektiv viden. Polanyi så sin værens- eller vidensontologi som en brobygning, hvor integration sker via emergens som organiserende princip. Ting som intuition og via den at handle og "vælge" rigtigt i situationen, er et udtryk for tacit knowledge hos Polanyi.

Det uforklarlige — eller uudsigelige — ved tavs viden kan også forklares ved, at når det gælder så forholdsvis simple — og alligevel ufattelig komplicerede, bevægelser som at gå, svømme, løbe eller cykle, hævder Polanyi, at færdigheden i stor grad bygger på den uforklarlige — the tacit dimension — nuets integration mellem handling og intention. Aktiviteten, eller handlingen, foregår "automatisk" og tavst — og er "meningsfuld" for udøveren. Det er ikke en bevidst styret handling, som der kan sættes ord på — men det er et udtryk for kropslig handle- og dømmekraft i Polanyi's forståelse heraf. Hermed mener jeg f.eks. at kroppen, tilsyneladende, "automatisk" på løbe- eller cykelturen styrer uden om huller i terrænet og lægger ruten, hvor der er mest farbart. Nogle ville kalde dette for auto-

matiseret viden - men ikke Polanyi — netop fordi en automat ikke kan tage bestik af situationen, og netop i nuet i samspil med situationen konstant ændrer adfærd, og hele tiden vælger sportet hvor det er mest farbart, hvor der er maksimal afsæt og dermed bruge emergens mest økonomisk samt mindst belastende for kroppen.

Handlingen og dermed bevægelsen foregår på baggrund af "kropslig erfaring" - eller kroppens tavse viden, om i dette tilfælde at løbe og cykle. Ifølge Polanyi betyder det at kunne løbe eller cykle ikke, at jeg med ord kan forklare, hvordan jeg gør - eller med ord kan guide andre til at lære det. Kroppens interne kropslige historiske erfaring med at løbe eller cykle er den ene pol, hvor situationen, bevægelsen eller handlingen er den ydre kropslige aktivitet og pol. De to poler forenes — eller integreres — via den tavse viden i den meningsfulde og kompetente udførelse af bevægelsen eller handlingen. Denne integration sker hos Polanyi, som sagt, via emergens som organiserende princip.

Emergens

Emergens er et svært begreb — et helhedsbegreb. Det kan forklares som det, der dukker op, eller det skabende udviklingsprincip. Ifølge emergensteorien er emergens det forhold, at der ved en helhed fremkommer egenskaber, der ikke kan forklares ud fra de enkelte delegenskaber. Altså opståen af

fænomener, i dette tilfælde tavs viden eller handlinger, som ikke kan forklares ud fra et lavere niveau, hvori de har deres oprindelse. Eller udtrykt rationelt; at helheden er større en summen af enkeltdele. Teorien kan gælde både for artens og for det enkelte individs udvikling og har sin oprindelse hos den engelske psykolog og biolog Morgan samt den engelsk-australske filosof Alexander. Ifølge Politikens filosofi leksikon mente Alexander, at grundlaget for naturen er en række rum-tidslige relationer, som er en forudsætning for en række lag af organiserede strukturer, såkaldte "emergents". De lavere lag eller strukturer udgør en række nødvendige, men ikke tilstrækkelige betingelser for de højere lag, der er opstået på grundlag af de lavere. På grundlag af kemiske og fysiske "emergents" opstår livet, dyrene og mennesket.

Kort fortalt ser Polanyi emergens som livskraft - og dermed som kropslig handle- og dømmekraft. Et begreb, han måske har fra den franske filosof Bergson, som talte om *élan vital*. Herfra går tråden fra Bergson bl.a. videre til Merleau-Ponty (1962) den franske kropsfilosof. For Polanyi er den "første" emergens, hvor livet kommer til eksistens — et barn bliver undfanget. Dette er "prototypen" på alle de følgende emergensstadier af udvikling, hvor højere og højere livsstadier - via emergens — bliver eksisterende i billedlig forstand. Det er på denne måde, at Polanyi billedligt ser tacit know-

ledge - altså kroppens såkaldte tavse viden. Bergson (1998) udtrykker det således:

"Mit legeme er et handlingscentrum anbragt mellem det stof som påvirker det, og det stof, det selv øver indflydelse på; det er stedet, hvor de modtagne indtryk forstandigt vælger deres vej for at forvandles til udført bevægelse; det udtrykker således netop min vordens aktuelle tilstand, det af min væren der er under dannelse"

Hartnack et al. (1998, s. 120).

Merleau-Ponty's (1994) kropshelhedsforståelse er på linje, og Merleau-Ponty siger:

"Oprindeligt er bevidstheden ikke et jeg tænker at, men et jeg kan"

Merleau-Ponty (1994, s. 91).

"Eksistens er mellem vore handlinger og vore mål og ikke bag dem"

Merleau-Ponty (1968), *The visible and invisible*, s. 232).

Bergson- og Merleau-Ponty-citaterne støtter implicit Polanyi's emergensopfattelse. For Merleau-Ponty er perception kropslig væren i verden. Perception er en motorisk handling for Merleau-Ponty og er i sig selv intentionel, som hos Polanyi, fordi kroppen i perceptionen finder en "rytme" eller "mening", som bliver forelagt kroppen. Kroppens tavse viden beslutter så i situationen — via emergens — om kroppen enten "åbner" eller "lukker" sig for fænomenet.

Nyere neurologiske, neuro-psykologiske og bio-semiotiske forskningsperspektiver

Der har i de senere år været en eksplosion inden for de nyere neurologiske neuropsykologiske og bio-semiotiske forskningsområder, og nye "grundfag" er i gang med at etablere sig på tværs af de "gamle" fagområder. Der kan bl.a. henvises til forskere som Varela, Le-Doux og Hoffmeyer. Disse arbejder på hver deres måde også med emergens ud fra henholdsvis biokemiske, neurofysiologiske, kommunikative og informationsmæssige helhedstankegange, som ikke er langt fra førømtalte Polanyi og Merleau-Ponty's måde at tænke på. Alle de nævnte forskere anerkender, bl.a. at immunsystemet i en hidtil helt ukendt grad påvirker og samarbejder med kroppens neurologiske niveau, eller det som populært kaldes centralnervesystemet. Konsekvensen heraf er, bl.a. at det bliver umuligt at studere eller at betragte centralnervesystemet som et "selvstændigt" system, der kan studeres og analyseres uafhængigt af sine nære omgivelser.

Hoffmeyer, lektor ved institut for Biologisk Kemi, mener, at alle enkeltstående celler lever i en verden af betydning, hvor de enkelte celler kommunikerer med organismen, via hele tiden at afgive og modtage "tegn". Hoffmeyer taler om semiotiske netværk, hvor tegnene, via biokemi, kommunikerer intra-cellulært og extra-cellulært. Jeg vil herfra vende tilbage til Polanyi, fordi Hoffmeyer's helheds-

semiotik i allerhøjeste grad minder om Polanyi's emergens-opfattelse. Jeg tror, at i Polanyi's verden er "tegnet" lys, lyd, lugt, smag eller berøring, i forhold til mennesket, en emergent der i en vel fungerende organisme, via emergens, udløser kroppens (individets) respons på det nødvendige organismeniveau. Hoffmeyer beskriver direkte bevidsthed som kroppens rumlige og narrative fortolkning af sine eksistentielle omgivelser. Altså med kroppen som handlingscentrum for organismen og ikke bevidstheden.

Terapeutiske konsekvenser i forhold til bevægelse og træning af bevægelse

En af de vigtigste konsekvenser af ovenstående bliver, at terapeuter og pædagoger, i træningssituationer, skal blive meget bedre til at holde mund. Virkelig holde mund - samt ofte, men langtfra altid, holde hænderne i lommen. Terapeuterne skal bruge deres praktiske, teoretiske og erfaringsmæssige viden - eller med andre ord, deres egen professionelle kropslige "tavse viden" — omkring et "sygdomsbillede", samt den konkrete patients unikke situation og baggrund, til at "arrangere" træningssituationen, samt rummet og miljøet i træningssituationen, således at patientens "kropslige erfaring" eller "tavse viden" bliver vakt til live og tolker tegnene i omgivelserne. Og husk vel at mærke, at træningssituationer i et "kunstigt" sygehusmiljø, træningscenter eller lignende ikke ligner patientens eget hjemmemiljø! Uanset hvor

forskellig den enkelte patient måtte være, eller hvor forskelligt den enkelte lever derhjemme.

Instruktion, undersøgelse, forklarende og motiverende snak eller tale hører til situationen før træningen eller i den efterfølgende fælles evaluering af træningen. Denne træningsevaluering kan - hvis patienten har et sprog — men også uden sprog —, blive en guldgrube af inspiration til fornyelse i træningen, idet patientens egen reelle oplevelse, bl.a. baseret på egen kropslig erfaring vil betyde glæde, motivation, kreativitet og inspiration for både patient og terapeut — hvis terapeuten vel at mærke formår at tilrettelægge rammerne og miljøet herfor. Det foregår formentlig bedst og mest optimalt i patientens egne rammer og hjemlige kendte omgivelser.

Det siger sig selv, at træningssituationen skal og bør afspejle konkrete og faktuelle henvisninger til patientens egen unikke kropserfæringsbaggrund. Ligeledes at træningen og situationen bør times og tilrettelægges ud fra Vygotsky's teorier om "proximal læring" - således at patienten udfordres i den zone, hvor kropslæring er mulig og realistisk. Det er altid mere inspirerende og meningsfuldt med succes-træningsoplevelser end det modsatte, og her kommer terapeutens erfaring og kreativitet virkelig på prøve. Terapi handler i denne forståelse selvfølgelig ikke om at spejle patienternes kropserfaring i, hvad de ikke kan - men om via træningssituationen, samt

rummet og miljøet heromkring, i situationen at vise forskellige muligheder for fremtidig realistisk kropslig udvikling og læring. Det er vigtigt, at træningen er orienteret mod den enkelte patients konkrete kropslige erfaringer - f.eks. ikke at træne boldspil eller styrketræning med en, der altid har synets, at dette er idiotisk og derfor hverken har kropslig erfaring eller tavs viden herom, og derfor alt andet lige heller ingen interesse heri. Ligeledes er det vigtigt, at der ikke nødvendigvis hos terapeuten er "en korrekt" facitliste for udførelse af de enkelte delelementer i træningssituationen. Der er mange måder at cykle, løbe eller gå rigtigt på afhængig af den enkelte patients egen kropslige erfaring, tavse viden og konkrete udførelse.

Ovenstående er i virkeligheden "bare" yderligere argumenter for at inddrage ADL-begreberne samt Movement Science-teorierne meget mere i fremtidens terapi og pædagogik. Og for Polanyi, og i øvrigt Merleau-Ponty, og ikke mindst patienterne, vil træning, der fokuserer på, og reelt inddrager, patientens egen tavse viden og kropslige erfaring, være relateret direkte til patientens livskraft. Hvor svært kan det være?

Litteratur

- Hartnack et al.: *Bergson*. Munksgård-Rosinante, 1998.
- Hoffmeyer, Jesper: *En snegl på vejen*. Omverden/Rosinante, 1993.
- Jha, S.R.: *The Tacit-Explicit Connection*, Polanyiana Volume 8, Nummer 1-2, 1999.
- LeDoux: *The emotional brain*. Phoenix, 1999.
- Lübcke, Paul: *Politikens filosofi leksikon*. Politikens forlag, 2000.
- Merleau-Ponty, Maurice: *Phenomenology of Perception*. Routledge & Kegan, 1962.
- Merleau-Ponty, Maurice: *Kroppens fenomenologi*. Det lille forlag, 1994.
- Olesen, Jens: *Kroppens filosofi*. Kognition & Pædagogik, Nr. 43, Marts 2002.
- Polanyi, Michael: *The Tacit Dimension*. Routledge & Kegan Paul, 1967.
- Varela & Shear: *The View from Within, First-person approaches to the study of consciousness*. Imprint Academic, 2000.

Biografi

Jens Olesen er fysioterapeut.